

1. PRZYJACIELSKI (156) ai

przyjacielski (156), [przyjacielski].

-ã- (106), -a- (5); -a- *KochOdpr*; -ã- : -a- *BielKron* (28:3), *Mącz* (15:1); e *jasne*.

sg m N przyjacielski (6). ◇ G przyjacielskiego (2); -ého (1), -(e)go (1). ◇ A przyjacielski (5), przyjacielskiego (1). ◇ I przyjacielskim (23), przyjacielski(e)m (3); -im : -(e)m *LibLeg* (6:3). ◇ L przyjacielskim (1). ◇ f N przyjacielską (9). ◇ G przyjacielskiej (18), przyjacielski (4), przyjacielskie (2) *ForCnR*, *OpecŻyw*; -ěj : -i *ZapKościer* (1:4); ~ -ěj (2), -(e)j (16) ◇ D przyjacielski(e)j (5), przyjacielski (1) *ZapKościer*. ◇ A przyjacielską (13). ◇ I przyjacielską (8). ◇ L przyjacielski(e)j (5). ◇ n N przyjacielski(e) (4). ◇ G przyjacielski(e)go (5). ◇ D przyjacielski(e)mu (2). ◇ A przyjacielski(e) (9). ◇ I przyjacielskim (3), przyjacielski(e)m (1), [przyjacielskim]; -im *BielKron*, *Mącz*; -im : -(e)m *LibLeg* (1:1). ◇ L przyjacielskim (2). ◇ pl N m pers przyjacielscy (3). subst przyjacielski(e) (3). ◇ G przyjacielskich (5). ◇ D przyjacielski(e)m (2). ◇ A m pers przyjacielski(e) (1). subst przyjacielskie (7); -é (1), -(e) (6). ◇ I m przyjacielskimi (1). n przyjacielskimi (1). ◇ L przyjacielskich (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.

1. Przymiotnik od „przyjaciel” ‘człowiek bliski, życzliwy, przychylny’; *amicus Mącz, Cn; humanus Calag; amicabile, benevolus, hospitalis, suus Cn* (83) :

a. *Taki, jak u przyjaciela, właściwy przyjacielowi* (28) : *ComCrac* 19; [król Demetryjusz] poślął listy do Ionatána/ przyjacielskimi słowy [verbis pacificis] napisane *BibRadz* 1.*Mach* 10/3; Papież Adrian/ rospisał listy do Niemieckich krain [...] prosił tedy/ aby odłożywszy wszelkie nienawiści przyjacielskimi wymyśli/ Stąpali nie oto iako by themu zapaleniu wczas zabieżeli *BielKron* 198; przypłynęło k nam do okrętów osób kilka dziełat [...] wskazując nam przyjacielską postawę/ a potem wyładziwszy nie na wodę/ poczęli na nas z łuków strzelać. *BielKron* 447, 204 [2 r.]; Do wciwego a baczego Polaka od tegoż co mu ty kłiegi podawa krotkie a przyjacielskie napomnienie. *RejZwierc* 267, 81, 267v żp; *PapRpan* R3v; *ModrzBaz* 136v; żądali od niego przyięgi Połowie Cefarłcy pod słusznymi condiciami/ na słowarżenie z Cefarzem. Ale Witold odpowiedział/ iż ia Smoka [= złotą figurkę] za przyjacielski y gościnny podarek a nie za vpominek towarżystwa z Cefarłtwem przyjmuję *Strykron* 562; iakoś W.M. wżytko z ochotą y przyjacielską vprzeomością przyjmował: tak nie watpie/ iż te książki [...] przyięć będziez raczył. *CzechEpPORz* **v; *ZapKościer* 1584/45v; A ode mnie przyjmiecie na ten czas tę moję/ Przyacielską przestrogę *CzahTr* F2v; *PaxLiz* Dv.

[W połączeniu szeregowym: aby wślytky nieprzyacioly nallę [Bóg] łaskawie nawiedzyć raczył/ prawą skrucą dla grzechow obdarzyć/ a iżby łnami y ze wśfemi Chrześciany/ przyjacielsky/ bogoboiny y zgodny pomysł y ferce mieli *UstKościel* 154.]

N sg f w funkcji av (1): Wielki przyjaciel przyśtoyność: tą łobie Rołkazać słuzyc/ nie iest przyjacielska. *KochOdpr* A4.

W charakterystycznych połączeniach: *przyjacielska(-i, -ie) chęć, mowa, napomnienie* (2), *pisanie, podarek, przestroga, rozmowa* (2), *rozważanie, rzecz, słowa, umysł, uprzejmość*.

Wyrażenia: »przyjacielskim obyczajem« [szyk 6:1] (7): Papież Mikołay pirwży pił do nich [do *Bulgarów*] obyczaiem przyjacielskim aby krzełt przyięli *BielKron* 170v; Erasmus [...] Pił też y

Luterowi przyjacielſkim obyczáiem/ áby przymówek przeſtał przeciw Stolcu Rzymſkiemu *BielKron* 195, 194 [2 r.], 196 [2 r.], 334v.

»oszukiwanie przyjacielſkie« (1): Y powiedam iż żárt/ ábo kuńſztowna poſługá nic inego nie ieſt/ iedno iákies ofzukánie przyjacielſkie/ w rzeczy ani ſzkodliwej/ áni obráźliwej *GórnDworz* S3v.

»przyjacielſkie ſáſiedztwo« (1): Stał ſię kup między Vtćiwym Broſzkiem Kurkiem a między Grzegorzem Iezewſkim, Iſz w prziiacielſkim ſáſieſſtwie będąc, za zezwoleniem Iezewſkim i malzonki iego ſtop cztery ſtrony pliacu ich ieſt kupił od nich między Scianami liezacego za dwie czwiertnie flodu *ZapKoſcier* 1579/2v.

Szereg: »przyjacielſki, (a) ludzki (a. ludzkości pełny)« (2): Lecż iáko to ieſt rzecz podobna/ że y ty ſam możeſz ſię omylić: ták záſię ieſt rzecz przyiacielſka á właſney ludzkości pełna/ żáłowác czyiego omylenia [*alterius errore dolere perhumanum ... est*] *ModrzBaz* 65; *Freundlich*. Przyiacielſky/ et Ludzky. *Humanus Calag* 202b.

b. *Okazywany, uczyniony przez przyjaciela* (33) : Tu niégdy bywá odpoczynienie od roboty/ a przyiacielſkie człowiek pożywá pociechy *OpecŻyw* 191v; *TarDuch* B6; zawić przyiacielſka ſkryta ieſth á nie nadziana rzecz ku záſzkodzeniu. *BielŻyw* 17; *MurzHist* I3, M4; O Rozdzyele przyiacielſkim. *Cazimirus magnus folio* 30. Gdy przyaciále rozdzielá kogo zá którym rozdziałem/ koždy ſnich dzierży częć ſwą ſpokoynie przez trzy látá y trzy mieſiáce *UstPraw* B3v; *Deesse voluntati amici*, Nie chcieć być k woley przyiacielſkiej. *Mqcz* 429d; *Vinciri et constringi amicorum custodiis*, Być ogarniόν ſtrzeżeniem przyiacielſkim. *Mqcz* [497]a, 115d; káždy Konful Rzymſki/ przeciwno naywiéſtzym nieprzyaciáłoſom/ niemiewáł wiécye iedno dwá legiony/ przydawſzy do tego pomoc przyiacielſką [*additis auxiliis sociorum*] *ModrzBaz* 112v, 70v; *Calep* 799b; Czyi ia to głos ſłyſzę? Przyiacielſki, zechceſzli ſłuchać przyiacielá. *CiekPotr* 5; (*marg*) Bayká ſtára o Nogácie. (–) Dwá brácia z ſioſtrą wdrogę ſię wybráli/ Z Litwy Niemen/ Bug z Wołyniá zuchwály/ Y Narew byſtra/ iáko ſioſtrá ſtárfza/ Przyſzłá z Podláfza. Wziáwſzy przymierze/ bez gniewu i trwogi/ Zażyżłá [!] ſobie przyiacielſkiej drogi W máłym orſzaku *KlonFlis* G4; *KlonWor* 73.

Zwrot: »przyjacielſki skutek uczynić« = *okazać przyjaźń* (1): namileyſzy ſynowie moi temu rycerzowi Alexandrowemu przyaźń domową y goſćinná wkáſzcie/ ábowiem on ku wam przyacielski skutek wczynił [*Quoniam ipse in vobis amiciciam exercuit*] *HistAl* L8.

Wyrażenia: »miłość przyjacielſka« (4): In amici mutua benevolentia conquiescere, W zobopolney miłości przyiacielſkiej rozkoſz y ochłodę mieć *Mqcz* 341d, 188b; *ZawJeft* 22; miłość przijacielſka/ między wielá prawdziwa ſię náyduie. A zwláſzczá w Małżeńſtwie ſwiętym *WysKaz* X2v.

»przyjaźń przyjacielſka« (2): Powiedaiá iſz ſwoiá moczá [*Matki Bożej len*] nieprzyjaźń między ludzmi kazi, á przijazń prijacielſką naprawia. *FalZioł* I 79b; *Experiri fidei amici*, Doſwiádczić przijáźni przyiacielſkiej. *Mqcz* 279a.

»(po)rada przyjacielſka« = *consilium a. sententia amicorum* *Mqcz* [szyk 5:2] (7): Poſłuchał młódzienietz rady przijacielſkie *ForCnR* C; to Práwo wielem nieiáko ieſt obćięźliwe/ gdy ieden bes rozmyſlenia/ bes rady przyiacielſkiej/ y tych co ſye w práwie rozumieią zarázem ma ápellowác *GroicPorz* bb; [*pisał Luter do Kajetana*] A gdy mu ná tho Káietan nic nieodpisał ſporády przyiacielſkiej [...] iechał precż Luter *BielKron* 194; *De amicorum sententia Roscius Romam profuit*, Wedle rády

przyjacielskiej. *Mącz* 78b, 254b; *SarnStat* 637; Byś łobie lekce nie kładł tak nieprzyjaciela/ [...] Idź śmieie przeciw niemu mając swe fortele [...] To ma prosta życzliwa przyjacielska rada *CzahTr* 13.

»uczynność przyjacielska« (3): Boże day/ aby to Rzymkie imię [...] siłę swoją raczy obrócić przeciw nieprzyjaciółom państwa swego [...] niżli przeciw towarzyszom łobie powinowanym/ y prawem/ y obyczajami y czynnością przyjacielską [et lege, et moribus, et officiis] *ModrzBaz* 106; *SkarKaz* 381a; Toż to jest baczenie Pogardzać czynnością przyjacielską? *CiekPotr* 48.

W przen (1) : Przedsię cię proszę/ co fraunkiem twoim jest: przyjacielskiem powiedz wzóm moim. *ZawJeft* 27.

c. *Związany z przyjacielem, dotyczący przyjaciela* (16) : Ato ma być rozmiano okrom tych którzyby od przyjaciela przyjacielskie rzeczy albo sługą będąc od pana swego przyjaciel za krewnością albo za zachowaniem przyjacielskiem sprawował *ComCrac* 18v; Ale pewny przyjaciel/ dary nie zrużony/ Patrzy iako swej własnej/ przyjacielskiej strony. *RejZwierc* 36v; ktorzi [...] Rzeczpospolitą rządzą/ choć też wojują/ albo się w domu około tak swych jako przyjacielskich spraw obierają/ tedy zmordowani/ niemają w ktoreby rzeczy rozkoszniej iako około piśma odpoczywać mogli. *KwiatKsiąż* G; *Górndworz* M3; Bo bez wzróżenia iadowitego gniewu może się poćciwy człek pomiernie a rozmyślnie krzywdy swej pomścić/ także y krzywdy przyjacielskiej *RejZwierc* 76v, 90v, Bbb2; gdi od spraw Rzeczpospoli: y innych ważniejszych swych y Przyjacielskich zabaw wolny czas miał *Strum* B; *KochFrag* 45; [czym innym ciężyć zasmuczone y osioćiałe vmarcim przyjacielskim/ iście nie miał nic pewniejszego iako ta którą święty Paweł nam społecznie ieden drugiego ciężyć radzi. *GilPos* 212 (*Linde*)].

Wyrażenia: »posługa przyjacielska« = *wyświadczona przyjacielowi* [szyk 4:1] (5): Transmittere tempus temporibus amicorum, Trawić czas na posługach przyjacielskich. *Mącz* 227c, 243c [2 r.]; [potrzeba, aby dworzanin był] czynnym/ pilnym w posłudze przyjacielskiej *Górndworz* M3; *RejZwierc* [276].

»potrzeba(-y) przyjacielska(-ie)« [szyk 1:1] (2): Wszakże iż mi często y gośpodarstwo domowe/ y potrzeby przyjacielskie bywają na przekązie [...] Przetoż [...] *CzechEpPorz* *4; Iako zbroją Cechową/ y kaptur pogrzebny Przyda się temu który chce w żałobie chodzić/ Y żąda przyjacielskiej potrzebie dogodzić *KlonWor* 54.

d. *Należący do przyjaciela* (5) : Kto obiawia tajemnice przyjacielskie [arcana amici]/ wiarę traci/ a nie nadyje przyjaciela ku swej myśli *Leop Eccli* 27/17; z drugich zamków też miał pomoc/ thak s swoich iako y s przyjacielskich *BielKron* 380v; AEs alienum amicorum suscipere, Podyać się przyjacielskich długów płacić. *Mącz* 36b, 148a, 248a.

e. *Mający dużo przyjaciół, tj. popleczników* (1) : Ostracismus relegationis genus, Obyczaj wywołania z ziemie aż do dziesięci lat/ który zwłazcza Athenienfies przeciwko tym chowali/ ktorzi w mieście nabyt bogacy/ możni/ albo przyjacielszczy byli/ obawając się aby kiedy Rzeczypospolitey mocą swą nie obciążali *Mącz* 271b.

2. *Przyjazny, pokojowy; sprzymierzony* (o wzajemnie życzliwych stosunkach pomiędzy państwami i społecznościami); *amicabilis* *JanStat* (56) : [Chilon] ku iednaniu a rokowaniu przyjacielskiemu do Korinthu posłan był *BielŻyw* 9; wthey ze przyafny przyjacielsky lysth pyżalyżmy do walf y přes

walżego połaszmy prziflaly *LibLeg* 7/68v; na to bily od nas połany [żołnierze] zebi wyeczey na obyey stronye poddany naschi miedzi sobą niewalczyly y mieřkalybi wpokoiu miedzi sobą yako na obyey ftronie przyaczielfkye poddane prziflusche *LibLeg* 11/85v, 7/34, 11/23, 23v, [32²]v, 48v (10); Ma theż Europá w łobie wolność przyiaćielfká/ iż wolno z iednego kroleřtwá do drugiego iecháć *BielKron* 271, 200; *ModrzBaz* 65, 104; Ktoby tę przyiaźń y to řprzyiężenie przyiaczielfkie złamał/ álbo przeciwiemu był niechay od Száble ták zginie *StryjKron* 682; *PaprUp* C2.

N sg f w funkcji av (1): Atham albo spądzą yvřf owcze, albo wřak theřz tho yesth przyaczieska [!] yefly ze řzyá nyemogá obycz beřz tham tych pařfzy poddany Czesarřczy, nyechay by dawaly Krołowy ye⁸⁰ M. thakowá dany, yaká Czeřarzowy dawayá *LibLeg* 7/99v.

W przeciwstawieniu: »przyjacielski ... nieprzyjacielski« (1): pořłał trzech zacnych Pánow Wołofkich do Krołá/ dowiaduiáć řię/ ieřliby przyiaczielfkim álbo nieprzyiaczielfkim obyczáiem ciągnął do Wołoch *StryjKron* 672.

Wyrażenia: »przyjacielskim obyczajem« [*szyk* 13:4] (17): *LibLeg* 7/31, 41, 10/71v, 11/27v, 49 (8); Pořłali thedy wřzytcy známienithe pořly do Wenetow/ áby řie ziednoczyli wřzytcy przeciwi Turkowi przyiaczielfkim obyczáiem. *BielKron* 217v; ieřt ten obyczay v pánow Krzeřćijańřkich/ iż gdy Kroł przez řwego pořlá náwiedza Krołá przyiaczielfkim obyczáiem/ á ma řnim co potrzebnego mowić/ nie řprawuiá thego iáwnie pořłowie/ áż drudzy odfłapiá ná řtronę. *BielKron* 453, 217v, 218v, 224, 227v, 298v, 312v; *StryjKron* 672.

»pozdrowienie przyjacielskie« (2): Pan moy Crol Pořłki, przyaczey y szanszyad V. Cařzarřkyey miłofczy, kařzał pořdrovyenyae przyaczzielfkie abracřkye powiedziecz. *LibLeg* 7/31, 11/32v.

»przyjacielska rzecz« (1): Gdiz tak yeřt yz wi przyaczey moy przizwoływřchi ktemv zebichmi według przyaczzielskiej rzeczy miedzi sobą granycze řlvřzne vczinyly [...] *LibLeg* 11/85v.

»przyjacielska ugoda (a. zgoda), postanowienie, przymierze, zjednanie, zmowa, [umowa]« [*szyk* 6:4] (6:1:1:1:1): A tak y teras Kroł ye⁸⁰ m. prořzy yzbi v C.m. rořkazał sandziakowy y ynnim drvgy ras yeszcze yzbi beř koncza sye nie rořyesdzyly a pewni y przyaczzielskie w granyczach postanowienie vczinyly *LibLeg* 11/33; czo sye dzieye okolo tich granycz to sye dzieye za zobopolná przyaczzielfká Zmowá *LibLeg* 11/70v; w Mieřćie Mádrycium/ o wřzyćkich rzeczach było pořtánowanie ziednánia przyiaczielfkiego/ miedzy inym [...] áby [...] Luterowá Sektá byli wykorzenieni *BielKron* 204; Kroł Francuřki z krolem Angielfkim wzięli przyiaczielfká vgode *BielKron* 226; Przyiecháli teř pořłowie Mořkiewcy Litewřkie rzeczy pořtánawiáć. Teř pořeł Przekopřkiego Carza o przyiaczielfkie przymierze/ iáko s Kázimierzem oycem dzerřeli. *BielKron* 407v, 100, 107v, 418v; *BielSat* G4; *BielSen* 17; [*ZapKrak* 1545 190/911].

»przyjacielskie zachowanie« [*szyk* 3:2] (5): Thedy yednak pořlem swem przyaczzielfkiemv zachowanv y bracřskyey povinnořczy dořycz vczynycz ych miłofcz chćziely *LibLeg* 7/31v, 10/91, 92v; przychodzą do Krołá pána mego iákieř pogrořki z Niemiec/ co Kroł z niewinnořcią cierpi/ gdyř on ieřt Pan miłuiący pokoy/ á záchowanie przyiaczielfkie chce mieć/ řkázdym pánem Krzeřćiańřkim *BielKron* 231, 229.

Szeregi: »przyjacielski a (i) bracki« [szyk 1:1] (2): Kiedi bedziesz przed Czessarza yusz pvsczon tedi powiesz od nas y od sina naschego Czessarzowy ye^{go} M. posdrowienie brackie y prziiaczielskye *LibLeg* 11/32a, 7/31.

»przyjacielski, (a) dobry« [szyk 1:1] (2): zloczintzow nietrzeba zalowacz, any ych chowacz ktorzi bi nieziczily na obye ftronie przyaczielskie^{go} dobrego zachowania miecz *LibLeg* 10/92v, 10/91.

»przyjacielski i łaskawy« (1): które pogodzenie [dokonane przez Decjusza] wżytká Szláchtá, y Rycérztwo onéy ziemie áprobowałá: vczyniwłzy taką tránfactią przyiaćielńką y łáfkáwą, z wielką łławą łwą, dał mu ná to przywiléy ten. *SarnStat* 1141.

»przyjacielski i pograniczny« (2): Krziwdi ktore yefly będą zobvdwv ftron tedi one porownacz y łgodzicz obiczayem przyaczielskym y pogranycznycznim [!] będą mogly [...] *LibLeg* 10/71v [*idem*] 11/27v.

»przyjacielski a sąsiedzki« (1): abich ymyenyem yego Cro.Mi. nyektore rzeczy v Vaszey Ce.M. spravoval yednal y movil przyaczielńkiem obyczayem a szanńzieczskyem *LibLeg* 7/31.

»przyjacielski a spokojny« (1): Y wyiáchał [król egipski] do Syryiey rzekomo przyiaćielńkim á łpokoinym vmyłlem [verbis pacificis]/ y otwierano mu miáłtá *Leop* 1.*Mach* 11/2.

a. *Złożony ze sprzymierzeńców* (1) : iáko w tey woynie ktora byłá przeciwno Antyochowi zá czáfu Scypioná były dwa Legiony Rzymńkie/ á dwa przyiaćielńskie [duas socium] *ModrzBaz* 113.

3. O stosunkach sąsiedzkich: polubowny (16) :

Wyrażenia: »przyjacielski jednacz, zgodziciel« = *amicabilis compositor* *JanStat* (4:1): piérwłzy świádek Iákub/ á drugi Piotr Konradów kmotr w téy rzeczy iáko pośrzednik y przyiaćielńki iednacz był *SarnStat* 578; [dali się na nasz wyrok] iáko ná nalazek Compromiśńárski/ y ná nas iáko iednaczá/ pochwalićielá y definitorá/ álbo przyiaćielńkiego zgodźićełá *SarnStat* 184, 578, 688 [2 r.].

»ugoda przyjacielska; przyjacielskie jednanie, pogodzenie« [szyk 6:4] (8;1:1): Wpossesiá im takze poddał wyzei omieniony Bartośz, Dom W Kośćierzinie, ktory liezy miedzy domem Alexego Kurańzka, a domem Mikofza Ktorzyłz się to tak według Vgody przyiacielńki podpisać dali, iłz wpokoju zobu stron trwac i miełz kac będą *ZapKośćier* 1579/3v; W domu v Sliachetnego Pana Maćieia Cieszyca Stala się Vgoda przyjacielska [...] Miedzy Sliachetnymi Michalem Podlieńkim, y Maćieiem Teszicą *ZapKośćier* 1580/12v; Co i vczynili przed prawem [...] iak miedzi sobą nalieźli y przyiaćielńskie pogodzenie vczynili *ZapKośćier* 1581/23, 1580/4, 12v, 13, 1585/55.

»zachowanie przyjacielskie«: Salvo iure amicitiae, Króm náruńzenia/ záchowánia przyiacielńskiego. *Mącz* 366b.

4. Przysiotnik od „przyjaciel” ‘krewny’ (1) :

Wyrażenie: »głowa przyjacielska« = *zabójstwo krewnego* (1): Bo łámá Sláchtá miedzy łobą ná łto grzywien głowę przyiaćielńką [caedes amicorum] łzácuie. *ModrzBaz* 27v.

Synonimy: **1.** łaskawy, miły, przyajny, przyjazny, życzliwy; **2.** sprzymierzony, towarzyski.

Cf NIEPRZYJACIELSKI, PRZYJACIELNY